

Hans Hedtofts nytårstale

Taler

Hans Hedtoft
Statsminister

Dato

1. januar 1948

Sted

Radiotransmitteret

Omstændigheder

Talen blev afholdt i årskiftet 1947-1948.

Ærede lyttere, landsmænd nær og fjern.

Kan De huske årsskiftet 1944/45 – altså for blot tre år siden? Kan De endnu erindre nogle af de tanker, som dengang optog mange af os?

Det var Besættelsens fjerde år i Danmark. Vi var en plyndret og kuert nation. Det er sandt, at vi materielt ikke led nød under krigen, ja det er nok også sandt, at Danmark, for eksempel hvad levnedsmidler angik, var Europas bedst forsørgede land; men vi var såret i sind og i sjæl. Enhver, for hvem sand frihed og humanitet er høje idealer, følte perioden som en åndelig istid. Kun den tanke løse eller kynikeren kan umærket være kommet igennem "de fem forbandede år".

I vore gader trampede dengang værnemagtssoldaterne omkring, Gestapo øvede sin umenneskelige terror. Alle herhjemme følte mørke og usikkerhed overalt. Vel vidste vi, at krigen ville slutte – og også, at Hitler ville blive slået, men hvornår og hvordan?

Derude havde luftbombardementerne gjort Hitlers krig til noget helt andet, end vi hidtil havde set. Den var jo et orgie i umenneskelighed og militær organiseret brutalitet, bombemaskinernes bæreevne og aktionsradius steg uafsladelig. Landegrænserne var ophævede, på havene blev skibene sænkede uden varsel, og på land blev alle transportmidler pulveriserede. De europæiske industricentre blev udraderede. På et par timer blev en moderne storby ved et koncentreret masseangreb forvandlet til en brændende ruinhob. På én nat blev titusinder, gamle, kvinder og uskyldige børn lemlæstede eller dræbt. Hundredetusinder blev hjemløse. Nerver og moral brød forståeligt nok mange steder sam men i angstpsykose og panik.

Kan De huske alt det?

Vort land undgik lykkeligvis at blive sønderbombet, men vi hørte hver nat bombemaskinernes drøn og vidste, nu sker det altså igen.

Har De ikke også dengang ofte spurgt Dem selv: Hvad vil freden mon bringe os, når den endelig engang kommer? Hvorledes dæmpe det vilde had iblandt folk og mellem folkene? Millioner af folk var nedtrampede og gjort til slaver, og andre millioner vild- og voldførte, desillusionerede og uden tro og håb på nogen som helst. Hvem kunne mestre den orkan af tilbageholdte lidenskaber og primitiv hævnørst, når den først slipper løs? Hvorledes genopbygge Europa? Hvordan få den internationale handel i gang igen? Kan menneskene og nationerne efter dette få rigtig tillid til hinanden? Hvorledes i det hele taget gøre "den nye verden", der var vor længsel, til en fredelig verden af mennesker med god vilje?

Ja, det er altså blot tre år siden, vi stillede alle disse spørgsmål – og tøvede med svaret. Nu har vi haft "fred" siden maj 1945, og det skulle vel være lettere at besvare dem.

I et nytårsbrev fra udlandet skrev en ven til mig:

"Det er måske mærkeligt med mig, men jeg kan ikke rigtig for alvor få freden, som jeg havde forestillet mig den, til 'at bryde ud' i mit sind, min tro og i mit arbejde!" – Denne stemning rammer vist noget centralt hos de fleste tænkende mennesker i dag. I mørkeårene gjorde mange sig helt uvirkelige forestillinger om "freden", de skuffes i dag, fordi de reelle modsætninger mellem stormagterne, som den fælles kamp mod Hitler trængte i baggrunden, nu er åbenbare for enhver. Er det freden, spørger folk, når de læser telegrammerne om modsætningerne mellem Øst og Vest? Hertil kommer, at de fleste af os endnu har hele krigstidens tempo og fart i blodet og er meget utålmodige. Vi har nu haft fred i over to år, og dog lader 1939-tilstanden, som for de fleste er den udtalte ønsketilstand, vente på sig.

Ja, alt dette har mange grunde, men lad mig fremhæve et par, der har særlig interesse i forbindelse med mine bemærkninger her i aften.

Fordi det endnu ikke er tre år siden, at den største og mest ødelæggende krig i menneskehedens historie blev afsluttet. Fordi hele verden – både menneskene og produktionsapparatet – er mærket deraf og vil være det længe, længe endnu. Hele Europa ligger i sårfeber, fordi det både materielt, åndeligt og menneskeligt har været ude for en åreladning som aldrig før. Intetsteds finder De 1939-tilstande. I de besejrede lande ligger storbyerne og store dele af produktionsapparatet i ruiner. I industricentrene sulter befolkningen og må hjælpes udefra. Sovjetunionen bragte uhørte ofre under krigen, og alt er naturligvis mærket deraf. I Østeuropa har der været nød og inflation i et omfang, som vi herhjemme har vanskeligt ved at forestille os. I Vesteuropa – ja, alt det behøver jeg jo ikke at skildre. De kender selv, hvad der for eksempel foregår i Frankrig, og De ved, at selv England i dag er meget fattigt efter seks års krig. Man lever dårligere end her, men der arbejdes, og al kraft sættes ind for nu også at vinde freden".

Se, vort land er afhængigt af udlandet – af tilstandene og produktionsforholdene ude i verden. Hele Danmarks produktionsliv, vort landbrug, vor industri, vort fiskeri og vor handel og dermed hele vor sociale standard beror på og er afhængig af samarbejde med udlandet.

Vi har ikke mineraler, kul, jern, træ, olie og hundrede andre ting, som er fornødne for at holde hjulene i gang herhjemme. Udebliver disse varer, eller kommer de ikke i tilstrækkelig mængde, ja, så nedsættes hele vor produktion, og vor levestandard falder med den.

Dette er ikke rigtigt gået op for folk, men det ville hjælpe på forståelsen af mange ting, om det gjorde det: Prøv engang at tænke igennem, i hvor høj grad hele Deres daglige tilværelse er betinget af vore forbindelser med omverdenen. Gå Deres dagsprogram igennem, lige fra hvad De spiser, klæder og underholder Dem med, til de materialer, De arbejder eller ønskede at arbejde med, og De har et godt billede af, hvilken rolle handelen med udlandet spiller for det, vi i Danmark kalder vort normale liv. Danmark er et af de lande i verden, som før krigen forholdsmæssigt havde den største udenrigsomsætning, og det var vor omsætning med udlandet, som var forudsætningen for det liv, vi førte til krigens udbrud.

Da Besættelsen kom, tog Tyskerne store dele af vor produktion. Vi led et tab på 11 milliarder kroner, og det varer nok et stykke tid, før vi får det dækket. Da

Besættelsen ophørte, havde vi dog vort produktionsapparat intakt, blot er det slidt og forældet, men vi var tillige et plyndret og varehungrende land. De valutaaktiver, som vi ved krigens slutning havde i udlandet, er nu ikke alene opbrugte, men vi har endvidere lånt betydelige beløb i udlandet, således at vi har haft et samlet underskud på vort valutaregnskab på mellem 1.500 og 1.700 millioner kroner. Hertil kommer nu yderligere, at vi på grund af frost og tørke sidste år har haft en dårlig høst, og at det vil i det kommende år forringe værdien af vor eksport med mange hundrede millioner kroner.

Sådan starter familien Danmark det nye år.

Det er ikke af lyst til at fremstille tingene i mørke farver, at jeg nævner disse tal. Ingenlunde! Men det er for at få hele det danske folk til at forstå alvoren i vor økonomiske situation og omfanget af den store opgave, der ligger foran os alle sammen.

Vi har set politiske systemer, hvor statens magthavere skjulte sandheden for folket og lige til sammenbruddet fremstillede forholdene langt bedre, end de var. Sådanne systemer holder ikke. I et folkestyre, der skal være sundt og stærkt, må sandheden også siges rent ud. Det danske folk er et politisk modent folk, og jeg tror, at det foretrækker kendsgerninger frem for talemåder. Hverken i en privat husholdning, i en forretning eller i et land er det muligt ret længe at fortsætte med underskud eller gældsstiftelse. Det er forbi for vort lands vedkommende, fordi vi har opbrugt vore tilgodehavender og antagelig ikke for tiden vil kunne få kreditter af større betydning. Det skal ikke forstås således, at tilliden i udlandet til vort lands økonomiske sundhed er rokket. Men næsten alle europæiske lande er i vanskeligheder og søger dollarlån, og mulighederne er derfor meget begrænsede. I jo højere grad Danmark bringer beviser på vort folks vilje til at sætte tæring efter næring, øges respekten for vort land, og vore kreditmuligheder styrkes. Det tjener derfor ikke hverken noget nationalt eller noget godt politisk formål at søge vore alvorlige, økonomiske vanskeligheder bagatelliserede og på denne måde modvirke den nødvendige genrejsningsvilje i folket. Vi kan og bør fortsat i al åbenhed diskutere midler og veje, men genopbygningens bydende nødvendighed må stå klar for alle.

Skal genopbygningen derfor blive andet end et tomt slagord, må 1948 for hele Danmark blive et arbejdsår. Det bør blive en national opgave at få hver eneste ansvarsbevidst kvinde og mand til at forstå, at vi på samme måde som under

Besættelsen igen har en stor fælles opgave, den nemlig at bringe balance i tingene. Det var lettere at vinde forståelse for samarbejdet og sammenholdets nødvendighed, da alle havde en synlig fjende for øje. Men opgaven er lige så afgørende i dag. Nu kræves der både national og social solidaritet af os alle. Får vi ikke øget produktionen og eksporten, kommer vi længere ud i økonomisk ufare. Vor levestandard vil da synke, inflationen vil tage fart, og nye sociale fremstød og forbedringer vil simpelthen blive umuliggjort.

Vi må se i øjnene, at genopbygningen først og fremmest må baseres på vore egne kræfter. Der er lyspunkter forude. Vi kan håbe på en værdifuld håndsrækning gennem Marshallplanen, såvel direkte som gennem de gunstige virkninger, den kan få i lande, vi handler med. Kulproduktionens stigning er også af afgørende betydning for os. Der gøres en kraftanstrengelse for at sikre os de bedst mulige afsætningsvilkår, og vi håber på bedre priser for vore varer. Måske vil Tyskland i det kommende år komme i gang med at producere, og forhåbentlig kommer vi af med de sidste tyske flygtninge.

Men det er alt sammen håb, så indtil videre må enhver nøgtern beregning bygge på, at vi i 1948 udefra i det store og hele kun kan købe livsnødvendige råstoffer og halvfabrikata for et beløb, der svarer til vor løbende eksport. Dette synspunkt har været afgørende for regeringen ved fastlæggelsen af de forbrugsbegrænsende foranstaltninger, som lige er gennemført.

I 1947 nåede vor samlede import cirka tre milliarder kroner, hvilket i mængde dog kun svarer til cirka 70 % af vor normale import før krigen. For at få balance i vor udenrigshandel fremover må der imidlertid regnes med en yderligere forringelse af vor import i 1948. Denne forringelse vil ikke kunne undgå at berøre tilførslerne af vigtige råstoffer og halvfabrikata og dermed vanskeliggøre genopbygningen. Knapheden på udenlandske råstoffer rammer særlig vort landbrug, hvor importen af korn og foderstoffer er ubetydelig i forhold til førkrigsperioden. Også tilførslerne af kul, tømmer og jernplader vil fortsat ligge lavt. En større import og dermed forøgede produktionsmuligheder inden for vort erhvervsliv forudsætter, at vi bringer eksporten i vejret. Vi må producere flere eksportvarer, eller vi må reducere hjemmemarkedets forbrug til fordel for eksporten.

Manglen på udenlandske råstoffer og halvfabrikata vanskeliggør genopbygningen, men genopbygningens egentlige problem ligger dog et andet

sted. Pr. indbygger producerer vi i dag 8 % mindre, end vi gjorde før krigen, og samtidig ligger det gennemsnitlige forbrug nogenlunde på førkrigniveauet. Forklaringen på, at vi trods svigtende produktion hidtil har kunnet holde forbruget oppe, ja, det er dels gældsstiftelsen i udlandet, dels at vi ikke vedligeholder og udbygger vort produktionsapparat i nær samme omfang som før krigen.

Vi har i de sidste to år forringet vor status over for udlandet, uden at den egentlige genopbygning for alvor er kommet i gang. I 1948 må genopbygningen altså søges sikret ved, at produktionen forøges, og forbruget begrænses. Der er ikke andre muligheder.

I og for sig er det mærkeligt, at produktionen stadig ligger for lavt. Der er flere, der arbejder i dag end før krigen, og at der bestilles meget rundt omkring, er uden for enhver tvivl. Grunden til den lave produktivitet må antagelig særlig søges i, at vi på mange områder har et slidt og ikke helt moderne produktionsapparat, at de forhåndenværende knappe produktionsfaktorer ikke udnyttes tilstrækkeligt effektivt, og at en del materialer søger bort fra den del af produktionen, som er vigtigst for genopbygningen og for eksporten. Men dette går ikke. Produktionen skal i vejret, og når befolkningen nu opgiver smørmærker for at skaffe flere vigtige materialer til landet, så må der også søges skabt garanti for, at de materialer, der kommer frem, virkelig kommer genopbygningen til gode.

Det er givet, at mange småkårsfamilier skeptisk ryster på hovedet, når det siges, at forbruget er for stort. På deres husholdningsregnskab er der så sandt ikke noget at spare. Alligevel taler statistikken sit tyde lige sprog. Forbruget ligger i 1947 betydeligt højere, end produktionen tillader, og det er dette misforhold, som må rettes, hvis genopbygningen skal lykkes.

Det er klart, at der ved den nødvendige forbrugsbegrænsning bør tages vidtgående sociale hensyn, og det er mit håb, at det skal lykkes i Rigsdagen at skabe ordninger, der fordeler genopbygningens uundgåelige byrder på retfærdig måde. Regeringen vil sætte alt ind på, at de knappe forbrugsvarer, der findes, bliver fordelt på ligelig måde.

Det er altså en stor og meget krævende opgave, der ligger foran os i 1948. Regeringen lægger afgørende vægt på, at hele befolkningen får åben og klar

besked om landets situation. Ingen af os tror på, at det bliver alt for let at nå til enighed om de veje, der skal betrædes. Om disse er der forskellige meninger, og de skal frit have lov til at brydes. Det er et ægte folkestyres særkende, at vi alle under fælles ansvar har ret til frit at give vor mening til kende. Men vi har ikke råd, og vi har i dag ikke tid til blot at diskutere. Løsninger må findes. Løsninger, der bærer fremover og opad. Derfor appellerer jeg igen til samarbejdsviljen i det danske folk. Samarbejde, samvirke og god vilje på alle områder. Det er lige fornødent på Rigsdagen, i erhvervslivet, i organisationerne og i det hele taget i vort daglige samvær,

I det år, som kommer, vil adskillige medborgere, deraf mange forholdsvis unge, som under krigen og Besættelsen ikke forstod, hvad de skyldte deres land, og som nu har udstået deres straf derfor, vende tilbage til det danske samfund. Jeg kender de sår, som besættelsestiden efterlod i mange sind, og de ofre, mange har bragt i frihedskampen. Ofre og sår som kun tiden kan læge. Alligevel beder jeg om, at alle forstår, at det er folk, som har taget deres straf for, hvad de har forbrudt, og at det både medmenneskeligt og socialt er nødvendigt at gengive dem deres plads i samfundet. Vi har brug for, at enhver, der kan det, yder sin indsats, og vi har ikke råd til, at menneskeskæbner går til spilde ved inden for vort folk at danne en klasse af fredløse, som aldrig ved, hvornår deres fortid vender sig imod dem. De har taget deres straf, og alle bør vi være enige om nu at give dem deres chance.

Med henblik på forårets lønsituation appellerer jeg både til arbejdsgivere og arbejdere, til deres ledere og til organisationernes mange medlemmer.

Enhver vil sikkert forstå, at en stor arbejdskonflikt i den nuværende situation vil være ødelæggende for alt genopbygningsarbejde. Danmark har ikke råd til en stor arbejdskonflikt. Jeg opfordrer derfor arbejdsgivere og arbejdere til nu under forhandlingerne at vise god vilje og gensidig imødekommenhed og handle under hensyntagen til, at det er øget produktion og øget eksport, der alene kan bringe balance i vor økonomi og muliggøre nye sociale fremskridt.

Også i forholdet til andre lande er det Danmarks ønske i tillidsfuldt samarbejde at virke for genopbygningen.

Nærmest står os de andre nordiske lande, og vi nærer et levende ønske om at fortsætte og uddybe det nordiske samarbejde, som har traditionen bag sig. Men

overalt, hvor vor stemme høres, og så langt vor indflydelse rækker, vil det være vort mål at medvirke i det fælles arbejde for genopbygning, samvirke og fred i verden.

Måtte 1948 herhjemme, i vort forhold til Færøerne og Grønland - og måtte det også ude i verden – blive et samarbejds år.

Jeg ønsker alle et arbejdsrigt, et godt og et glædeligt nytår.

Kilde

Mellbin, E.F. & Mellbin, F.-M.S. (2011) Nu gælder det Danmark! Statsministrenes nytårstaler (1. udg.) København: Lindhardt og Ringhof Forlag

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Nytårstale, Socialdemokratiet

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/hans-hedtofts-nytaarstale-1948>